

Tavoitteena pakkoruotsin ja virkamiesruotsin poistaminen

Pakkoruotsi ja perustuslaki

Suomenruotsalaiset eli ”surut” vetoavat mielellään lakiin: perustuslakiin. He sanovat: Suomi on kaksikielinen maa. Tällä perustellaan pakkoruotsi. Laeissa on kuitenkin vikoja ja puutteita. Niitä voidaan usein myös tulkita eri tavoin. Perustuslakia pitäisikin muuttaa siten, että ruotsilta poistetaan kansalliskielen asema. Tämä on kuitenkin hyvin hankalaa ja vaatii tarkkoja toimia yli vaalikausien. Helpompaa onkin tulkita perustuslakia.

Perustuslain 17. pykälän 2. luvun mukaan julkisen vallan on turvattava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistykselliset ja yhteiskunnalliset tarpeet samanlaisten perusteiden mukaan. Molempien kieliryhmien tulee siis saada palvelut ja koulutus omalla kielellään. Tämä velvoite ei edellytä samanlaisia palveluita. Miten ne voisivat täysin samanlaisia ollakaan? Onhan suomenkielisiä huomattavasti enemmän kuin ruotsinkielisiä. Mikä ei toisaalta tarkoita sitä, että suomenkielisten palvelut olisivat parempia kuin ruotsinkielisten. Saman lakipykälän 4. luku sanoo, että viranomaispalvelut tulee olla saatavilla molemmilla kielillä. Missään ei sanota, että ruotsinkielen tulee olla pakollista koulussa.

Suomen perustuslain 17 § käsittelee kieliä. Sen ydin on seuraava:

Perustuslaki 17 § – Kieli ja kulttuuri

- 1. Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi.**
 - Tämä on peruslähtökohta: valtio on virallisesti kaksikielinen.
- 2. Julkisen vallan on turvattava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistykselliset ja yhteiskunnalliset tarpeet samanlaisten perusteiden mukaan.**
 - Valtion ja kuntien on siis huolehdittava siitä, että molemmat kieliryhmät saavat palvelut ja koulutuksen omalla kielellään.
 - Tämä velvoite ei edellytä täydellistä symmetriaa kaikkialla, mutta käytännössä sitä on tulkittu niin, että ruotsinkielisille on oltava riittävästi palveluita, kouluja jne.
- 3. Saamelaisilla, romaneilla ja viittomakielisillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.**
 - Tässä perustuslaki tunnustaa myös vähemmistökielet erikseen, mutta ne eivät ole kansalliskieliä.
- 4. Jokaisella on oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa omaa kieltään, suomea tai ruotsia, ja saada asiakirjat tällä kielellä, ellei lailla toisin säädetä.**
 - Tämä muodostaa kehyksen sille, miksi viranomaispalvelut ovat kaksikielisiä.

Lyhyt tulkinta

- Kansalliskielet = suomi + ruotsi.
- Valtion ja kuntien velvollisuus = turvata molempien kieliryhmien palvelut.
- Ei sano mitään ruotsin opiskelun pakollisuudesta koulussa (pakkoruotsi on *lain tasolla*, ei perustuslakitasolla).
- Perustuslaki ei myöskään vaadi symmetriaa (esim. että ruotsinkielinen koulutus olisi yhtä laajaa määrällisesti), vaan suhteellista turvaamista.

Seuraavassa katsaus siihen, missä laeissa **pakkoruotsi** Suomessa määritellään, ja miten sen poistaminen juridisesti tapahtuisi:

1. Perustuslaki 17 §

- Määrittää **kansalliskielet**: suomi ja ruotsi.
- Velvoittaa julkisen vallan turvaamaan molempien kieliryhmien sivistykselliset ja yhteiskunnalliset tarpeet.
- **Ei määritä koulun pakollista ruotsia** – perustuslaki luo yleisen kehikon kaksikielisyydelle, ei yksittäisiä opetussuunnitelmia.

2. Kielilaki (423/2003)

- Tässä laissa säädetään tarkasti ruotsin kielen asemasta julkisessa hallinnossa ja palveluissa.
- Kuntien ja viranomaisten on tarjottava palveluita **molemmilla kansalliskielillä** tietyillä alueilla ja tilanteissa.
- Kielilaki ei kuitenkaan säädä, mitä oppilaat **pakollisesti opiskelevat koulussa**.

3. Perusopetuslaki (628/1998)

- Tässä laissa määritellään koulujen opetussuunnitelmat ja kieliohjelmat.
- **Ruotsin pakollisuus tulee nimenomaan perusopetuslaista**: kaikki suomenkieliset oppilaat opiskelevat ruotsia tietyssä määrin.
- Poistaminen tai muuttaminen valinnaiseksi edellyttäisi **lain muuttamista eduskunnassa**.

4. Ylioppilastutkintolaki

- Säättää, että ylioppilastutkinto voi sisältää ruotsin kokeen.
- Pakollisuus ei ole suoraan perustuslaissa, mutta lain nojalla se toteutetaan kouluissa ja lukioissa.

5. Juridinen polku pakkoruotsin poistamiseen

1. **Perusopetuslaki** muutettava: ruotsin opetus olisi tehtävä valinnaiseksi.
2. Mahdollisesti **ylioppilastutkintolaki** muutettava, jotta ruotsin koe ei olisi pakollinen.
3. Kaikki muut julkisen palvelun tai hallinnon velvoitteet ruotsin kielen turvaamiseksi on tarkistettava, jotta ne ovat **yhteensopivia perustuslain 17 §:n kanssa**.
 - Tässä kohtaa **RKP:n poliittinen vaikutus** tulee keskeiseksi, koska laki suojaa ruotsinkielisten palvelujen saatavuutta.

Yhteenveto

- **Perustuslaki** turvaa ruotsinkielisen väestön oikeudet, mutta ei määrää opetuksen pakollisuutta.
- **Pakkoruotsi on lain tasolla** perusopetuslaissa ja ylioppilastutkintolaissa.
- Poistaminen edellyttää **eduskunnan hyväksymää lainsäädäntömuutosta**, ja sen vaikutukset ulottuvat myös palveluihin ja hallintoon (kielilaki).

Mihin virkamiesruotsin vaatimus perustuu?

1. Kielilaki (423/2003)

- Velvoittaa julkiset viranomaiset palvelemaan kansalaisia suomeksi ja ruotsiksi.
- Siksi viranomaisilla täytyy olla henkilöstöä, joka osaa molempia kieliä.

2. Valtioneuvoston asetus valtion henkilöstön kielitaidosta (481/2003)

Tämä on käytännössä virkamiesruotsia koskeva ydinasiakirja.

- **Määrittää, millaista kielitaitoa valtion virkamiehiltä vaaditaan.**
- Useimmissa korkeakoulututkinnoissa on osana **toisen kotimaisen kielen taito**, joka käytännössä tarkoittaa ruotsin kielen kirjallisen ja suullisen taidon osoittamista.
- Yleensä vasta-alkajien taso ei riitä – osaamisen pitää olla “virkamiestaso” eli käytännöllinen työssä tarvittava kielitaito.

3. Korkeakoulututkintojen määräykset

- Yliopistot ja ammattikorkeakoulut edellyttävät tutkintoon kuuluvaa toisen kotimaisen kielen (ruotsin) suullista ja kirjallista taitoa.
- Kun opiskelija suorittaa nämä opinnot hyväksytysti, korkeakoulu kirjaa tutkintotodistukseen merkinnän “**virkamiesruotsi suoritettu**”, jota viranomaiset käyttävät pätevyytensä.

Missä virkamiesruotsia vaaditaan?

Vaaditaan:

- Valtion viranomaistehtävissä (ministeriöt, virastot, poliisi, tuomioistuimet jne.)
- Monissa kunnallisissa viranhaltijatehtävissä
- Opettajilta, sairaanhoitajilta ja monilta muilta aloilta, etenkin kaksikielisissä kunnissa

Ei vaadita:

- Kaikissa työpaikoissa tai kaikissa valtion viroissa
- Yksityisellä sektorilla

Onko virkamiesruotsin vaatimuksia haluttu muuttaa?

Keskusteluja muutoksista on ollut useita:

- **Valinnaisuuden lisääminen koulussa** → muuttaisi myös opintopolun kohti virkamiesruotsia.
- **Kielitaitovaatimusten joustavoittaminen** tietyissä ammateissa.
- **Ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen vaihtoehtoreitit** ruotsin suorittamiseksi.

Kuitenkin:

- **Kielilaki + perustuslain 17 §** (Suomi ja ruotsi kansalliskielinä) pitää virkamiesruotsin rakenteellisesti vahvana niin kauan kuin järjestelmä on kaksikielinen.

Tiivistettynä

Virkamiesruotsi on osa suomalaista kaksikielisyyteen perustuvaa viranomaisjärjestelmää.

Se ei ole yksittäinen koe vaan *kielitaitovaatimus*, joka täytetään yleensä korkeakouluopintojen kautta ja vaaditaan tietyissä julkisissa tehtävissä.

Jos pakkoruotsi halutaan poistaa, tulee poistaa myös virkamiesruotsi. Silti ruotsinkielisille tulee perustuslain mukaan tarjota samat palvelut kuin suomenkielisille. Tähän on olemassa **vain kolme realistista vaihtoehtoa**. Yksikään niistä ei ole helppo, koska virkamiesruotsi ei ole irrallinen tekninen vaatimus, vaan seuraus **kielilain ja perustuslain 17 §:n** rakenteesta.

Miten virkamiesruotsi poistetaan?

Vaihtoehto 1: Poistetaan pakkoruotsi, mutta ei virkamiesruotsia → ei toimi

Moni poliitikko on yrittänyt luvata tämän, mutta järjestelmä ei yksinkertaisesti kestä sitä:

- Jos koulussa ruotsista tulee valinnaista,
- mutta virkamiesruotsi säilyy korkeakoulujen tutkintovaatimuksissa,

silloin suurin osa opiskelijoista ei pystyisi suorittamaan tutkintoa ilman lisäopintoja.

Tämä synnyttäisi sekavan ja epäreilun järjestelmän.

Siksi pakkoruotsin poistaminen *automaattisesti* nostaa virkamiesruotsin kysymyksen pöydälle.

Vaihtoehto 2: Virkamiesruotsi säilytetään mutta muutetaan kohdennetuksi

Tämä on käytännössä ainoa tapa, jolla pakkoruotsin voisi poistaa ilman perustuslain muutosta.

Näin se toimisi:

- Ruotsin kieli ei olisi enää kaikille pakollinen peruskoulussa ja lukiossa.
- Julkisen sektorin virkoihin vaadittavaa kielitaitoa rajattaisiin:
 - **Vain kaksikielisissä kunnissa**
 - **Vain asiakastyötä tekevissä tehtävissä**
 - **Valtion virastoissa vain tietyille rooleille**

Tämä malli on käytössä esimerkiksi Kanadassa (englanti/ranska).

Tämä ei vaadi perustuslain muuttamista, mutta vaatii **kielilain ja asetusten** remontin.

Riskinä: ruotsinkieliset pelkäävät, ettei palveluita enää löydy koko maassa.

Vaihtoehto 3: Perustuslain muutos (radikaalein)

Jos haluttaisiin poistaa *sekä pakkoruotsi että virkamiesruotsi*, jäljelle jää vain yksi polku:

Perustuslain 17 § muutetaan:

- Ruotsi poistetaan kansalliskielen asemasta

TAI

- velvoite tarjota palvelut *koko maassa* suomeksi ja ruotsiksi korvataan alueellisella mallilla

Tämä vaatii:

- 2/3 enemmistön eduskunnassa
- kahdet perättäiset vaalit
- erittäin laajan yhteiskunnallisen konsensuksen

Käytännössä tämä ei ole poliittisesti realistinen tällä hetkellä.

Analyysi: Mitä tämä tarkoittaa käytännössä?

Jos pakkoruotsi joskus poistuu, se tapahtuu lähes varmasti **vaihtoehdon 2** kautta:

- Ruotsin valinnaisuus koulussa.
- Virkamiesruotsin vaatimusten karsiminen.
- Kielitaitoon perustuva rekrytointi (ei automaattista vaatimusta kaikille).
- Palveluvelvoite säilyy, mutta se järjestetään kielitiimeillä tai keskittämällä palveluita.

Tämä malli turvaa perustuslain velvoitteet, mutta poistaa pakkoruotsin suurimmalta osalta väestöä.

1) Lakimuutospaketti, joka mahdollistaa pakkoruotsin poistamisen mutta turvaa perustuslain mukaiset palvelut (vaihtoehto 2)

Tämä on realistinen malli, joka ei vaadi perustuslain avaamista.

A. Perusopetuslaki ja lukiolaki

→ **Muutos:**

- Toisen kotimaisen kielen pakollisuus poistetaan.
- Ruotsi muuttuu valinnaiseksi aineeksi kaikilla koulutusasteilla.
- Kaksikielisissä kunnissa voidaan tarjota vahvempi ruotsin opintopolku.

Tavoite:

- Oppilas voi valita ruotsin tai jonkin muun vieraan kielen.
- Ruotsin osaajia valmistuu edelleen, mutta kohdennetusti.

B. Kielilaki (423/2003)

→ **Muutos:**

- Viranomaisen kaksikielisyyyselvoite rajataan:
 - koskemaan vain *asiakaspalvelua*
 - ei enää kaikkia virkoja automaattisesti.

Tavoite:

- Virastoissa riittää, että osa henkilöstöstä osaa ruotsia.
- Ei enää pätevyyden menettämistä, jos yksilö ei ole suorittanut virkamiesruotsia.

C. Asetus valtion henkilöstön kielitaidosta (481/2003)

→ Muutos:

- Virkamiesruotsi poistetaan yleisenä tutkintovaatimuksena.
- Tilalle tulee *tehtäväkohtainen kielitaitokriteeri*:
 - Ruotsia vaaditaan vain niissä tehtävissä, joissa sitä tosiasiallisesti tarvitaan.

Tavoite:

- Ei enää “varmuuden vuoksi” -pakkoa.
- Korkeakoulut poistavat yleisen virkamiesruotsin tutkintovaatimuksena.

D. Korkeakoululainsäädäntö

→ Muutos:

- Poistetaan vaatimus, että jokaisessa korkeakoulututkinnossa on osoitettava toisen kotimaisen kielen taito.
- Ruotsi tarjotaan valinnaisena kompetenssisuorituksena niille, jotka sitä tarvitsevat urallaan.

Yhteenveto:

Tämä paketti poistaa pakkoruotsin ja muuttaa virkamiesruotsin kohdennetuksi, mutta turvaa ruotsinkielisten palvelut kielitaitotiimeillä ja roolijaolla.

2) Poliittinen strategiakartta: miten muutos etenisi käytännössä?

Vaihe 1: Poliitikkojen linjauksen kirkastus

- Puolue ottaa tavoitteeksi valinnaisuuden + tehtäväkohtaisen virkamiesruotsin.
- Tästä pitää tehdä yksi selkeä viesti, jotta keskustelu ei hajoa.

Vaihe 2: Turvallisuusargumentti ruotsinkielisille

- Viestitään, että palvelut *paranevat*, kun ruotsia osaavat henkilöt rekrytoidaan kohdennetusti.
- Esitetään malli Kanadan tai Belgian kielitiimeistä.

Vaihe 3: Asiantuntijat mukaan

- Pyydetään selvitys Valtioneuvoston kanslialta:

Kuinka paljon virkamiesten kielitaitoa todella käytetään?

- Tämä tuottaa faktapohjan, joka on välttämätön lakimuutoksille.

Vaihe 4: Lainsäädäntöpaketin valmistelu

- Kirjoitetaan konkreettiset laki- ja asetusmuutokset (kohdat A–D yllä).
- Luodaan malli, jossa ruotsinkieliset palvelut keskitetään tehokkaammin, mutta säilytetään täysin.

Vaihe 5: Toteutus

1. Pakkoruotsi poistuu peruskoulusta → valinnaisuus.
2. Korkeakouluista poistuu virkamiesruotsi → “ruotsin osaaminen tehtäväkohtaisesti”.
3. Rekrytointimallit muutetaan kaksikielisillä alueilla.

Vaihe 6: Seuranta

- Arvioidaan kahden vuoden välein ruotsinkielisten palvelujen saatavuus.
- Lisätään tarvittaessa kannustimia ruotsia opiskeleville (stipendit, palkkalisät).

3) Vertailu Suomen malliin: Kanada, Belgia ja Sveitsi

Tarkoitus: osoittaa, että pakkoruotsi ei ole välttämätön kahden kielen mallissa.

A) Kanada (englanti–ranska)

Keskeinen periaate:

→ *Kieli on tehtäväkohtainen vaatimus, ei automaattinen velvoite.*

- Ranskankielisiä palveluja pitää olla kaikkialla, mutta vain tietyissä rooleissa vaaditaan ranskaa.
- Muut virat ovat yksikielisiä.

Sovellettavissa Suomeen:

→ Ruotsia vaaditaan vain asiakaspalveluvirkoihin ja tietyille alueille.

B) Belgia (ranska–hollanti–saksa)

Keskeinen periaate:

→ *Ei pakollista kolmikielisyttä. Viran kieli määräytyy alueen mukaan.*

- Byrokraatit ovat alueensa kielisiä.
- Vain liittovaltion tehtävissä vaaditaan kielitesti, ei koulupakkoa.

Sovellettavissa Suomeen:

→ Uusimaa ja Pohjanmaa voivat olla ruotsi-osaa vaativia, muu maa ei.

C) Sveitsi (saksa–ranska–italia–retoromaani)

Keskeinen periaate:

→ *Koulupolut ovat alueellisia, ei kansallisia.*

- Saksankielisillä alueilla ei ole pakkoa oppia ranskaa tai italiaa.
- Virkamiehet tarvitsevat vain alueen kieliä.

Sovellettavissa Suomeen:

→ Koko maan pakkoa ei tarvita ruotsin palvelujen järjestämiseksi.

Yhteenvedo kaikista kolmesta osasta

- Pakkoruotsi voidaan poistaa ilman perustuslain muutosta kohdentamalla ruotsin osaaminen oikeisiin tehtäviin.
- Virkamiesruotsi voidaan muuttaa yleisestä vaatimuksesta tehtäväkohtaiseksi.
- Palvelut voidaan turvata kielitiimeillä ja alueellisilla järjestelyillä, kuten muissa monikielisissä maissa.

Alla luonnos konkreettisesta lakipaketista, joka mahdollistaa:

- **pakkoruotsin poistamisen**
- **virkamiesruotsin muuttamisen tehtäväkohtaiseksi**
- **perustuslain kielivelvoitteiden täyttämisen ilman pakollista ruotsin opiskelua**

Tämä ei ole poliittinen pamfletti, vaan teknisesti realistinen pykälätasoinen luonnos.

1. Lakiluonnos: Laki perusopetuslain muuttamisesta

Perusopetuslaki 11 § (Muutos)

Nykyinen: Oppilaan on opiskeltava kahta kotimaista kieltä.

Muutos:

Oppilaalle järjestetään mahdollisuus opiskella toista kotimaista kieltä (ruotsi/suomi). Toinen kotimainen ei ole pakollinen oppiaine. Oppilas voi valita sen tilalle vieraan kielen.

Perustelu:

Poistaa pakkoruotsin peruskoulusta. Ruotsin opiskelu säilyy mahdollisena kaikille.

2. Lukiolain muutos

Lukiolaki 7 § (Muutos)

Nykyinen: Opiskelijan tulee suorittaa toisen kotimaisen kielen opinnot.

Muutos:

Toinen kotimainen kieli on valinnainen oppiaine. Lukioiden tulee tarjota mahdollisuus suorittaa se, mutta opiskelija voi korvata sen muulla kielellä.

Perustelu:

Pakkoruotsi poistuu lukioista mutta säilyy tarjolla.

3. Laki korkeakoulututkintojen osalta

Yliopistolaki 7 § (Muutos)

Nykyinen: Yliopistot osoittavat tutkinnossa toisen kotimaisen kielen taidon.

Muutos:

Tutkintoon ei sisälly yleistä toisen kotimaisen kielen taitovaatimusta. Korkeakoulut tarjoavat erillisen toisen kotimaisen kielen pätevyys-suorituksen niille opiskelijoille, jotka sitä tarvitsevat viranomaistehtäviä varten.

Perustelu:

Poistaa virkamiesruotsin tutkintojen pakollisena osana.

4. Asetus valtion henkilöstön kielitaidosta (481/2003) – kokonaisuudistus

3 § Kielitaitovaatimus (Muutos)

Nykyinen: Valtion virkoihin vaaditaan suullinen ja kirjallinen taito molemmissa kansalliskielissä.

Muutos:

Ruotsin kielen taitoa vaaditaan vain sellaisissa tehtävissä, jotka sisältävät suoraa

palveluvelvoitetta ruotsinkielisille asiakkaille tai joissa tehtäväkohtainen tarve on osoitettavissa. Muissa tehtävissä kielitaitovaatimusta ei aseteta.

Uusi 3 a § “Tehtäväkohtainen kieliprofiili”

*Viranomaisen määrittelee kunkin tehtävän kieliprofiilin. Kieliprofiili voi olla:

1. suomenkielinen
2. ruotsinkielinen
3. kaksikielinen
4. kielitaidoton (ei kielivaatimusta).*

Uusi 3 b § “Kielitiimit”

Viranomaisen tulee järjestää riittävä määrä ruotsinkielisiä palveluja kielitiimien kautta. Yksittäiseltä viranhaltijalta ei vaadita henkilökohtaista ruotsin taitoa, ellei tehtäväkohtainen kieliprofiili sitä edellytä.

Perustelu:

Virkamiesruotsi lakkaa olemasta automaattinen vaatimus.
Kielivelvoite toteutetaan organisaation tasolla, ei yksilön.

5. Kielilain muutos (423/2003)

Kielilain 23 § (Muutos)

Nykyinen: Viranomaisissa tulee olla henkilöstöä, joka pystyy palvelemaan suomeksi ja ruotsiksi.

Muutos:

Viranomaisen huolehtii, että palvelut voidaan tuottaa ruotsinkielellä palvelutiimien tai keskitettyjen yksiköiden kautta. Yksittäisille viranhaltijoille ei aseteta yleistä ruotsin kielen taitovaatimusta.

Perustelu:

Turvaa palvelut ruotsiksi – ilman henkilökohtaista pakkoa kaikille.

6. Siirtymäsäännökset

Voimaantuloportaat:

1. Pakkoruotsi poistuu peruskoulusta ja lukiosta 1.8.20XX.
2. Korkeakoulut lopettavat virkamiesruotsin pakollisuuden 1.1.20XX.
3. Tehtäväkohtaiset kieliprofiilit käyttöön 1.1.20XX.
4. Vanhojen työntekijöiden ei tarvitse suorittaa ruotsia jälkikäteen.

Yhteenveto lakipaketista

- Ruotsin kielen opiskelu muuttuu **valinnaiseksi** kaikissa kouluissa.
- Virkamiesruotsi muuttuu **tehtäväkohtaiseksi**, ei yleiseksi vaatimukseksi.
- Ruotsinkieliset palvelut turvataan **tiimeillä ja keskittämällä**.
- Perustuslaki ei muutu, mutta järjestelmä muuttuu toiminnalliseksi eikä pakkoon perustuvaksi.

1) Hallitusohjelmakirjaus (tiivis, realistinen)

Kielipolitiikan uudistus

Hallitus toteuttaa kokonaisuudistuksen, jonka tavoitteena on turvata perustuslain edellyttämät palvelut suomeksi ja ruotsiksi ilman yksilöön kohdistuvaa yleispakkoa. Hallitus muuttaa perusopetuslain, lukiolain ja korkeakoululait siten, että toisen kotimaisen kielen opiskelu on jatkossa valinnaista kaikilla koulutusasteilla.

Hallitus uudistaa kielilain ja valtion henkilöstön kielitaitoa koskevan asetuksen. Virkamieheltä vaadittava ruotsin taito perustuu jatkossa tehtäväkohtaiseen kieliprofiiliin, ei yleiseen tutkintovaatimukseen. Ruotsinkieliset palvelut turvataan kielitiimeillä, keskittämällä ja tarkoituksenmukaisella henkilöstörakenteella.

Korkeakoulut tarjoavat erillisen toisen kotimaisen kielen pätevyys suorituksen niille opiskelijoille, jotka sitä tarvitsevat tehtävissään. Hallitus seuraa palvelujen toteutumista ja raportoi eduskunnalle vuosittain.

2) Lausuntoesitykset eduskunnan valiokunnille (perustuslaki-, sivistys-, hallinto-, työelämä- ja tasa-arvovaliokunta)

Perustuslakivaliokunta

Lakipaketti ei muuta perustuslain 17 §:ää eikä rajoita ruotsinkielisten kielellisiä oikeuksia. Viranomaisille jää velvollisuus järjestää palvelut suomeksi ja ruotsiksi, mutta velvoite kohdennetaan organisaatiotasolle. Järjestely perustuu kansainvälisesti hyväksytyihin monikielisten valtioiden käytäntöihin (Kanada, Belgia, Sveitsi). Muutos voidaan säätää tavallisessa lainsäätämisyksessä.

Sivistysvaliokunta

Opetuksen järjestäjät säilyttävät mahdollisuuden tarjota ruotsin kielen laajoja opintopolkuja. Valinnaisuus ei heikennä ruotsin osaajien saatavuutta, sillä ruotsin opintojen kannustimia voidaan lisätä ja kohdentaa alueellisesti. Oppilaiden kielivalinnan vapaus lisää koulumotivaatiota ja keventää tuntijakoa.

Hallintovaliokunta

Palvelujen turvaaminen toteutetaan kielitiimien kautta, joita voidaan sijoittaa alueellisesti. Malli on kustannustehokas ja selkeä, eikä se synnytä päällekkäistä pätevyyspakkoa koko henkilöstölle.

Viranomaisten rekrytointi muuttuu tarkoituksenmukaisemmaksi.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Yleisen kielipakon poistaminen lisää työmarkkinoiden yhdenvertaisuutta, koska päteviä hakijoita ei enää suljeta pois vain puuttuvan virkamiesruotsin takia. Samalla ruotsia osaaville avautuu luontevia kielipohjaisia työmarkkinaetuja.

3) Arvio kustannuksista ja vaikutuksista

Kustannukset

- **Lyhyellä aikavälillä:**
 - Opetussuunnitelmien päivitykset ja opettajien täydennyskoulutus: 3–6 M€.
 - Rekrytointijärjestelmien päivitys kieliprofiileihin: noin 1 M€.
- **Pitkällä aikavälillä:**
 - Kustannukset laskevat, koska koko henkilöstön pakollinen kielikoulutus poistuu.
 - Arvioitu säästö 10 vuoden tähtäimellä: 20–40 M€.

Vaikutukset

- **Oppilaille ja opiskelijoille:**
 - Lisää valinnanvapautta ilman perustuslaillisen järjestelmän heikentämistä.
- **Viranomaisille:**
 - Rekrytointi selkeytyy: ruotsia vaaditaan vain, jos sitä oikeasti tarvitaan.
- **Ruotsinkielisille palveluille:**
 - Laatu paranee, kun palvelua antavat ne, jotka osaavat kielen paremmin.
- **Kielipolitiikan legitimitetille:**
 - Pakkopakon poistuminen lisää järjestelmän hyväksyttävyyttä ja vähentää vastakkainasettelua.

4) Lyhyt “poliittisen viestin” versio puolueelle

Tämä versio on tarkoitettu käytettäväksi kampanjassa tai julkisessa argumentoinnissa.

Poliittinen viesti – tiivis ja kirkas

Suomessa tarvitaan kieliuudistus, joka poistaa pakot mutta turvaa palvelut.

Haluamme mallin, jossa:

1. **Kukaan ei opiskele ruotsia pakolla**, mutta jokainen voi opiskella sitä, joka haluaa.
2. **Virkamiesruotsi ei ole enää automaattinen tutkintovaatimus**, vaan kielitaito määritellään tehtävän mukaan.
3. **Ruotsinkieliset palvelut turvataan tiimeillä ja keskittämällä**, ei yksilöpakolla.

4. **Korkeakoulut tarjoavat ruotsin pätevyuden niille, jotka sitä tarvitsevat**, mutta eivät vaadi sitä kaikilta.
5. **Suomi säilyy kahden kansalliskielen maana**, mutta ilman nykyistä järjestelmän jäykkyyttä.

Tavoite on yksinkertainen: **enemmän vapautta, parempia palveluja ja vähemmän pakkoa.**

Alla neljä erillistä kokonaisuutta:

1. **Valtioneuvoston esitysluonnos (HE-luonnos kokonaisuudessaan, pykäläkohtaiset perustelut)**
2. **Poliittisen kampanjan versio**
3. **Vaikutuslaskelma ruotsinkielisten palvelujen saatavuudesta**
4. **Lakipaketin täydet pykäläkohtaiset perustelut (laajempi kuin HE:n lyhytversio)**

1) Valtioneuvoston esitysluonnos (HE-luonnos)

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi perusopetuslain, lukiolain, yliopistolain, ammattikorkeakoululain ja valtion henkilöstön kielitaitoa koskevan asetuksen muuttamisesta

1. Esityksen tavoitteet ja keskeinen sisältö

Esityksen tavoitteena on uudistaa toisen kotimaisen kielen asema siten, että perustuslain 17 §:ssä turvatut oikeudet säilyvät, mutta yksilöön kohdistuva opetuksellinen ja ammatillinen pakollisuus poistuu.

Esityksessä ehdotetaan, että:

- toisen kotimaisen kielen opiskelu muutetaan vapaaehtoiseksi peruskoulussa ja lukiossa
- korkeakoulututkintoihin sisältyvä yleinen toisen kotimaisen kielen taitovaatimus poistetaan
- virkamiesruotsi muutetaan tehtäväkohtaiseksi kielitaitovaatimukseksi
- ruotsinkielisten palvelujen turvaaminen perustuu henkilöstön kielitiimeihin eikä yleispakkoon

Esitys ei muuta perustuslakia.

2. Esityksen vaikutukset

Oppilaisiin: Valinnanvapaus lisääntyy ja koulutuksen koettu mielekkyys paranee.

Viranomaisten toimintaan: Rekrytointi selkeytyy, koska kielitaito sidotaan todelliseen tarpeeseen.

Ruotsinkielisiin palveluihin: Palvelut turvataan keskittämällä ja kohdennetulla rekrytoinnilla.

Kustannukset: Lyhytaikaiset opetussuunnitelmamuutosten kulut ovat rajalliset; pitkällä aikavälillä kustannukset alenevat.

3. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu opetus- ja kulttuuriministeriössä sekä oikeusministeriössä. Valmistelussa on kuultu keskeisiä tahoja, mukaan lukien kaksikielisten kuntien edustajia.

4. Riippuvuus muista esityksistä

Esitys ei riipu muista vireillä olevista hankkeista.

5. Lakiehdotukset

PERUSOPETUSLAIN MUUTOS

11 §: Oppilaalle järjestetään mahdollisuus opiskella toista kotimaista kieltä. Oppilas saa valita sen tilalle muun vieraan kielen.

LUKIOLAIN MUUTOS

7 §: Toisen kotimaisen kielen opinnot ovat valinnaisia.

YLIOPISTOLAKI 7 § ja AMK-LAKI

Poistetaan vaatimus osoittaa toisen kotimaisen kielen taito osana tutkintoa.

ASETUS VALTION HENKILÖSTÖN KIELITÄIDOSTA

3 § muutetaan: kielitaitovaatimus sidotaan tehtäväkohtaiseen kieliprofiiliin.

KIELILAIN TARKENNUS

23 §: viranomaisen velvollisuus järjestää ruotsinkielisiä palveluja toteutetaan kielitiimien tai keskitettyjen yksiköiden kautta.

6. Voimaantulo

Lait tulevat voimaan 1.8.20XX.

Korkeakoulujen osalta voimaantulo porrastetaan 1.1.20XX + 12 kk siirtymäaikaa.

2) Poliittisen kampanjan versio

KIELIUUDISTUS 202X: VAPAUTTA ILMAN HEIKENTÄMISTÄ

Suomessa jokaisella on oikeus hyvään palveluun suomeksi ja ruotsiksi. Se turvataan jatkossakin. Mutta pakko ei ole toimivin keino.

Uudistuksemme periaatteet:

- 1. Pakkoruotsi poistuu.**
Kukaan ei opiskele kieltä pakosta. Valinnaisuus tuo motivaatiota.
- 2. Virkamiesruotsi ei ole enää kaikille pakollinen.**
Kielitaito sidotaan siihen, tarvitsetko sitä työssäsi.

3. **Ruotsinkieliset palvelut paranevat.**

Niitä antaa henkilöstö, joka aidosti hallitsee ruotsin. Ei sellainen, joka on suorittanut minimitestin vuosia sitten.

4. **Suomi säilyy kahden kansalliskielen maana.**

Rakennamme toimivan, ei pakolla ylläpidettävän kaksikielisyyden.

5. **Oppilaiden ja opiskelijoiden vapaus kasvaa.**

Kukaan ei joudu opiskelemaan kieltä, jota ei aio käyttää.

Lyhyesti:

Vähemmän pakkoa, enemmän järkeä, parempia palveluja.

3) Vaikutuslaskelma ruotsinkielisten palvelujen saatavuudesta

A. Lähtötilanne

- Ruotsinkielisiä on noin 5 % väestöstä.
- Palvelujen saatavuus perustuu tällä hetkellä siihen, että suuri osa viranhaltijoista suorittaa minimitason testin, mutta kielitaito ei ole todellinen.

B. Muutosten vaikutus palvelujen saatavuuteen

1. Lyhyellä aikavälillä (0–3 vuotta)

- Palvelujen saatavuus pysyy ennallaan, koska nykyiset kelpoisuudet eivät raukea.
- Tehtäväkohtaiset profiilit helpottavat rekrytointia kaksikielisille tehtäville.

2. Keskiaikavälillä (3–8 vuotta)

- Ruotsia aidosti osaavien määrä kasvaa kielitiimien kautta.
- Ruotsinkieliset asiakkaat asioivat suoraan oikeiden osaajien kanssa → palvelun laatu paranee.
- Suurimmat vaikutukset: Uusimaa, Pohjanmaa → positiiviset.

3. Pitkällä aikavälillä (8+ vuotta)

- Organisaatiot rakentuvat kieliprofiilien varaan.
- Ruotsinkielisten palvelujen saatavuus ei heikkene, koska rekrytointi on kohdennettua.
- Nykyinen näennäiskaksikielisyys korvautuu toiminnallisella kaksikielisyydellä.

C. Riskit ja niiden hallinta

- **Pula ruotsintaitoisista tietyillä alueilla** → ratkaisu: keskitetyt palveluyksiköt, etäpalvelut, kielilisät. Sisämaassa ja alueilla, joissa ruotsinkielisten osuus on väestöstä hyvin pieni, hyväksytään palvelujen heikompi saatavuus ruotsiksi.
- **Transitionriski** → hallitaan 6 – 12 kk siirtymäajalla. Palvelujen saatavuus ruotsiksi on ennestään heikko monilla alueilla, joten lakimuutos itse asiassa parantaisi asiaa.

4) Lakipaketin pykäläkohtaiset perustelut (pitkä versio)

Perusopetuslaki 11 §

Tavoite on lisätä oppilaiden valinnanvapautta ja poistaa velvoite opiskella toista kotimaista kieltä riippumatta tulevista ammatillisista tarpeista. Ruotsin opiskelu säilyy kuitenkin tarjottavana, ja kaksikieliset kunnat voivat vahvistaa profiiliaan.

Lukiolaki 7 §

Lukiokoulutuksessa opiskelijoiden valinnanvapaus toteutuu paremmin ilman pakollista toisen kotimaisen kielen opintoa. Ruotsin opiskelu jää vapaaehtoiseksi, mutta suoritettu taitotaso voidaan hyödyntää korkeakoulujen pätevyysnäyttöinä.

Yliopistolaki 7 § & AMK-laki

Korkeakoulujen yleinen kielitaitovaatimus ei ole enää tarkoituksenmukainen, koska viranomaistehtävissä tarvittavaa ruotsin kielen taitoa edellytetään jatkossa vain tehtäväkohtaisesti. Korkeakoulut tarjoavat erillisen pätevyysnäytön niille, jotka sitä tarvitsevat.

Asetus valtion henkilöstön kielitaidosta 3 §

Kielitaitoa koskevat vaatimukset kohdistetaan vain niihin tehtäviin, joissa ruotsia tosiasiallisesti tarvitaan. Asetus mahdollistaa virkojen kieliprofiilin määrittämisen työn sisällön perusteella. Näin poistuu epätarkoituksenmukainen tilanne, jossa ruotsin taitoa vaaditaan myös tehtävissä, joissa sitä ei käytetä.

Kielilaki 23 §

Perustuslain velvoitteet säilyvät täysimääräisinä. Palvelut voidaan järjestää tehokkaammin käyttämällä keskitettyjä ruotsinkielisiä yksiköitä ja funktionaalisia tiimejä. Kaksikielisyyden toteuttaminen organisaatiotasolla on kansainvälisesti vakioitu toimintamalli.

1) Hallituksen esitys

VALMIS HALLITUKSEN ESITYS (HE-LUONNOS)

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perusopetuslain muuttamisesta (toisen kotimaisen kielen valinnaisuus B1-kielenä)

Esityksen laatija: Opetus- ja kulttuuriministeriö

Tavoite: Lisätä oppilaiden valinnanvapautta B1-kielessä, säilyttäen ruotsin kielen tarjonta ja perustuslailliset oikeudet.

1. Esityksen perustelut

1.1 Oppilaiden motivaatio ja kielitaidon monipuolistuminen

- Tutkimukset osoittavat, että valinnanvapaus lisää oppilaiden motivaatiota ja oppimistuloksia.

1.2 Kaksikielisen väestön oikeudet

- Ruotsin kielen opetuksen tarjonta säilyy koko maassa.
- Viranomaisten ruotsin kielen taitovaatimukset turvataan täydennyskoulutuksella ja rekrytointipolitiikalla.

1.3 Taloudellinen ja hallinnollinen kestävyys

- Muutos on kustannusneutraali pitkällä aikavälillä.
- Siirtymävaiheen rahoitus on varmistettu valtionosuuksilla.

2. Lakiteksti

Perusopetuslaki 11 § (muutettu):

Perusopetuksessa opetetaan oppilaan äidinkieltä ja kirjallisuutta sekä vähintään yhtä vierasta kieltä. Oppilaalla on oikeus valita toisen kotimaisen kielen (ruotsi) opiskelu, joka tarjotaan kaikille oppilaille valinnaisena.

Perusopetusasetus (422/2012, muutos):

B1-kieli määritellään oppilaan valinnaiseksi. Kunnilla on velvollisuus tarjota ruotsi yhtenä valinnaisena B1-kielenä. Muut vaihtoehdot voivat olla vieraita kieliä, kuten saksa, ranska tai espanja.

Siirtymäsäännös:

Oppilaat, jotka ovat aloittaneet perusopetuksensa ennen lain voimaantuloa, voivat saattaa loppuun aloittamansa kieliopinnot.

3. Vaikutusarviointi

3.1 Kuntakohtainen tarjonta

- Kaikissa kunnissa ruotsin B1-opetus on tarjolla, etäopetusta voidaan käyttää pienissä kunnissa.

3.2 Oppimistulokset

- Oppimistuloksia seurataan kansallisin testein.
- Motivaatiomittarit osoittavat valinnanvapauden myönteisen vaikutuksen.

3.3 Virkamiesruotsin osaaminen

- Täydennyskoulutus ja rekrytointikielitalvoitteet turvaavat valtion palvelut.

3.4 Taloudelliset vaikutukset

- Siirtymävaiheen kustannukset katetaan valtionosuuksilla, pitkällä aikavälillä kustannusneutraali.

4. Seurantamittarit (Tiivistetty)

- Kuntakohtainen B1-ruotsin tarjonta (% kunnista)
- Oppilaiden valinta B1-kielessä (% oppilaista, alueittain)
- Oppimistulokset ja motivaatiomittarit
- Opettajamäärät ja täydennyskoulutus
- Virkamiesruotsin osaaminen (% täytetyistä tehtävistä)
- Kustannus/oppilas ja valtion rahoitusraportointi

Raportointi vuosittain eduskunnalle sivistysvaliokunnan kautta.

5. Yhteenvedon strateginen merkitys

- Toteuttaa valinnanvapautta oppilaalle
- Säilyttää ruotsin kielen tarjonnan ja perustuslailliset oikeudet
- Tekee uudistuksesta hallitun ja seurattavan
- Mahdollistaa jatkuvan eduskunnan ohjauksen

6. Päätösesitys

Eduskunta hyväksyy hallituksen esityksen laiksi perusopetuslain muuttamisesta yllä esitetystä muodosta.

Strateginen huomio: Tämä HE on täysin linjassa PeV:n lausunnon, sivistysvaliokunnan mietinnön ja hallitusohjelmakirjauksen kanssa, ja sen toimeenpano voidaan valvoa seurantamittareiden avulla.

KONKREETTINEN LAKIPAKETTI (5 PÄÄPYKÄLÄÄ)

Alla on valmis, täsmällinen ja perustuslain kanssa yhteensopiva lakipaketti, jolla kielipolitiikan vallankeskittymä murretaan ja B1-ruotsista tehdään aidosti valinnainen, samalla turvaten kansalliskielten perusoikeudet.

Lakipaketti koostuu kolmesta laista ja kahdesta asetustasoisesta sidonnasta, jotta toimeenpano ei vesity.

LAKI 1: Perusopetuslain muutos (628/1998)

1 § (uusi 11 a § – Kieltenopetuksen valinnanvapaus)

Oppilaalla on oikeus valita perusopetuksessa opiskeltava B1-kieli. Opetuksen järjestäjän tulee tarjota toista kotimaista kieltä yhtenä B1-kielen vaihtoehtona kaikille oppilaille.

Perustelu:

- Tekee ruotsista oikeuden, ei velvollisuutta
- Täyttää perustuslain 17 §:n vaatimukset

2 § (muutettu 11 § – Oppiaineet)

Perusopetuksessa opetetaan oppilaan äidinkieltä ja kirjallisuutta sekä vähintään yhtä vierasta kieltä. Toisen kotimaisen kielen opiskelu perustuu oppilaan valintaan.

Perustelu:

- Poistaa pakon ilman, että ruotsin asemaa alennetaan

LAKI 2: Lukiolain muutos (714/2018)

3 § (uusi 25 a § – Ylioppilastutkinnon kielivalinnat)

Ylioppilastutkintoon sisältyy vähintään yksi kielikoe. Toisen kotimaisen kielen kokeen suorittaminen on vapaaehtoista.

Perustelu:

- Murtaa tutkintorakenteen pakollisuuden
- Ei estä ruotsin kirjoittamista tai arvostusta

LAKI 3: Parlamentaarinen OPS-ohjaus (uusi laki)

4 § (OPS-selontekovelvollisuus)

Valtioneuvoston tulee antaa eduskunnalle selonteko valtakunnallisista opetussuunnitelman perusteista siltä osin kuin ne koskevat kieltenopetuksen aloitusluokkia ja pakollisuutta.

Perustelu:

- Siirtää vallan virkamiehiltä eduskunnalle
- Estää hiljaisen palauttamisen

ASETUSTASOINEN SIDONTA 1: Valtion rahoitusvastuu

5 § (asetus, OKM)

Valtio vastaa toisen kotimaisen kielen opetuksen saatavuuden turvaamisesta koko maassa, mukaan lukien etäopetus ja kuntien välinen yhteistyö.

Perustelu:

- Estää kuntien taloudellisen syyllistämisen

ASETUSTASOINEN SIDONTA 2: Virkamiesruotsin eriyttäminen

6 § (asetus, VM)

Viranomaisten kielitaitovaatimukset turvataan täydennyskoulutuksella ja rekrytointikäytännöillä riippumatta perusopetuksen kielivalinnoista.

Perustelu:

- Katkaisee argumentin: "jos ei koulussa, ei virastoissa"

VOIMAANTULO JA SIIRTYMÄ

Lait tulevat voimaan 1.8.20XX. Siirtymäaika koskee vain jo aloittaneita ikäluokkia.

PERUSTUSLAILLINEN ARVIO (TIIVIS)

- PL 17 §: ei edellytä oppiainepakkoa

- PL 6 §: yhdenvertaisuus paranee
- Tavallinen lainsäätämisyhteistyö riittää

STRATEGINEN VAIKUTUS

- Murtaa salkkuvallan
- Lukitsee valinnanvapauden lakiin
- Tekee kielipolitiikasta eduskunnan asiaa

YHDEN LAUSEEN YHTEENVETO

Tämä lakipaketti siirtää kielipolitiikan vallan ministereiltä ja virkamiehiltä eduskunnalle. Se muuttaa pakoruotsin oikeudeksi ilman että ruotsi katoaa.

Tämä on pykäläkohtainen lakipaketti, joka on:

- juridisesti kestävä
- perustuslain kanssa yhteensopiva
- poliittisesti toteuttamiskelpoinen
- rakennettu estämään vesittyminen OPS- ja asetustasolla

Miksi tämä paketti toimii paremmin kuin aiemmat yritykset?

- Se ei hyökkää ruotsin asemaa vastaan, vaan erottaa pakon perusoikeuksista
- Se katkaisee ministerisalkkuihin perustuvan vallankeskittymän
- Se lukitsee eduskunnan ohjauksen kielten aloitusluokkiin ja pakollisuuksiin
- Se siirtää vastuun valtiolle, ei kunnille eikä yksittäisille oppilaille

Strateginen ydin yhdellä lauseella:

Tämä ei ole kielipoliittinen mielenilmaus, vaan hallintoreformi.

Vaihtoehtoinen malli: Alueellinen kaksikielisyys ilman valtakunnallista pakoruotsia

Tämä on realistisin ja juridisesti toteuttamiskelpoinen malli, jos pakoruotsi poistetaan mutta perustuslain 17 § säilyy ennallaan.

Keskeiset periaatteet

1. **Kouluruotsi muuttuu valinnaiseksi kaikkialla Suomessa.**
2. **Kaksikielisissä kunnissa säilyy velvoite tarjota palvelut sekä suomeksi että ruotsiksi.**
3. **Virkamiesruotsi poistuu yleisvaatimuksena.**
4. **Kielitaito sidotaan tehtävään, ei tutkintoon:**

- Ruotsia vaaditaan vain niiltä viranhaltijoilta, jotka oikeasti palvelevat ruotsinkielisiä.
- Muut voivat toimia ruotsittomissa tehtävissä ilman pakollista ruotsin osaamista.

5. **Kieliryhmäkohtaiset palvelutiimit:**

- Ruotsinkielisiä virkamiehiä rekrytoidaan erityisiin palvelutiimeihin kaksikielisiin kuntiin ja valtion alueellisiin virastoihin.

6. **Valtio varmistaa kielipalvelut keskittämällä eikä hajauttamalla.**

Mallin tulokset

- Ruotsinkieliset saavat edelleen perustuslain takaamat palvelut.
- Suurin osa suomalaisista vapautuu ruotsin opetuksen ja virkamiesruotsin pakosta.
- Virkamiesruotsi reformoidaan hallittavasti ilman perustuslain avaamista.

3) Vertaisarviointi: Lakiesityksen vaikutukset ja riskit

Hyödyt

- Poistaa koulupakkoruotsin ja helpottaa opiskelijoiden valinnanmahdollisuuksia.
- Vähentää korkeakoulujen tehottomuutta (ei enää "korkeakouluruotsipakkoa").
- Kohdentaa kielivaatimukset vain niille, jotka niitä oikeasti tarvitsevat.
- Parantaa julkishallinnon rekrytointia: päteviä hakijoita ei suljeta ulos kielisyistä.

Riskit

1. Ruotsinkielisen väestön huoli palveluiden säilymisestä.

- Riski voidaan hallita palvelutiimeillä ja alueellisella keskittämällä.

2. RKP vastustaa kaikkea, mikä kaventaa pakkoruotsin asemaa.

- Poliittinen realiteetti, mutta ei juridinen este.

3. Opettajankoulutuksen muutospaineet.

- Ruotsin opettajakoulutusta supistettava asteittain.

4. Tarve laajalle hallinnolliselle ohjeistukselle.

- Kielivaatimusten määrittely virkanimikkeittäin vie aikaa, mutta on täysin toteutettavissa.

Yleisarvio

Lakipaketti on juridisesti toteuttamiskelpoinen *ilman* perustuslain muutosta. Suurimmat esteet ovat poliittisia, eivät oikeudellisia.

ALUSTAVA LUONNOS: RUOTSINKIELISTEN PALVELUJEN ITSEHALLINTOMALLI

1. Lähtökohta ja periaate

Suomen perustuslain 17 § turvaa suomen- ja ruotsinkielisten oikeuden omaan kieleen. Perustuslaki ei kuitenkaan määrittele, kuka palvelut tuottaa, vaan ainoastaan sen, että ne ovat saatavilla.

Tässä mallissa lähtökohtana on, että:

ruotsinkieliset julkiset palvelut tuotetaan ensisijaisesti ruotsinkielisen väestön, organisaatioiden ja henkilöstön toimesta, ei koko väestölle asetetun kielivelvoitteen avulla.

2. Koulutusjärjestelmä

2.1 Perusopetus ja toinen aste

- Ruotsinkielinen koulutus säilyy täysin erillisenä ja ruotsinkielisenä.
- Suomenkielisissä kouluissa ruotsi on valinnainen, ei pakollinen.
- Ruotsinkielinen koulutusjärjestelmä vastaa itse:
 - opettajakoulutuksesta
 - opetussisällöistä
 - koulutuksen saatavuudesta omalle kieliryhmälleen

2.2 Korkeakoulut

- Ruotsinkieliset korkeakoulut ja yksiköt (esim. Åbo Akademi, Novia) vastaavat ruotsinkielisen korkeakoulutuksen tuottamisesta.
- Suomenkielisissä korkeakouluissa ei ole yleistä velvoitetta tuottaa ruotsinkielistä opetusta.
- Ruotsinkielinen korkeakoulutus rahoitetaan valtion toimesta erillisellä kieliperusteisella rahoituksella.

3. Julkiset palvelut ja hallinto

3.1 Yleinen periaate

- Suomenkielinen viranhaltija palvelee suomeksi.
- Ruotsinkielinen viranhaltija palvelee ruotsiksi.
- Yleistä kaksikielisyysvaatimusta ei aseteta yksittäisille viranhaltijoille.

3.2 Ruotsinkieliset palveluyksiköt

Ruotsinkieliset palvelut järjestetään:

- erillisissä ruotsinkielisissä yksiköissä
- ruotsinkielisten viranhaltijoiden toimesta
- keskitetysti alueellisesti tai valtakunnallisesti

Esimerkkejä:

- ruotsinkieliset Kela-, TE- ja veropalveluyksiköt
- ruotsinkieliset sosiaali- ja terveystalvelujen palvelulinjat
- ruotsinkieliset hallinto- ja oikeustalvelut

3.3 Digitaaliset ja etäpalvelut

- Ruotsinkieliset palvelut tarjotaan ensisijaisesti digitaalisina ja keskitettyinä.
- Fyysinen läsnäolo järjestetään vain siellä, missä ruotsinkielinen väestöpohja sen perustelee.

4. Virkamiesruotsin poistaminen

- Virkamiesruotsi poistetaan yleisenä kelpoisuusehtona.
- Ruotsin kielen taito on kelpoisuusehto vain ruotsinkielisiin tehtäviin.
- Ruotsinkielisiin tehtäviin rekrytoidaan ensisijaisesti ruotsinkielisiä hakijoita.

5. Rahoitus ja vastuut

- Valtio rahoittaa ruotsinkieliset palvelut erillisellä kieliperusteisella momentilla.
- Ruotsinkielisten palvelujen kustannukset ovat läpinäkyviä ja kohdennettuja.
- Rahoitus sidotaan todelliseen ruotsinkieliseen palvelutarpeeseen, ei nimelliseen kaksikielisyyteen.

6. Vaikutukset

Suomenkielisille

- Ei pakollista ruotsin opiskelua.
- Ei virkamiesruotsia tehtävissä, joissa ruotsia ei käytetä.
- Selkeämpi ja rehellisempi hallintomalli.

Ruotsinkielisille

- Palvelut tuotetaan aidosti ruotsiksi.
- Vähemmän näennäiskaksikielisyyttä.
- Suurempi vastuu omien palvelujen toimivuudesta.

7. Yhteenveto

Tämä malli:

- täyttää perustuslain vaatimukset
- poistaa pakkoruotsin ja virkamiesruotsin
- siirtää kielivastuun yhteisö- ja organisaatiotasolle
- tekee kaksikielisyydestä toiminnallista eikä symbolista

1) Hallitusohjelmateksti (luonnos)

Kielipolitiikka ja julkiset palvelut

Hallitus uudistaa kielipolitiikkaa siten, että perustuslain 17 §:ssä turvatut kielelliset oikeudet toteutuvat tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti ilman yksilöihin kohdistuvaa yleistä kielipakkoa.

Hallitus poistaa toisen kotimaisen kielen pakollisuuden perusopetuksessa ja toisella asteella. Ruotsin ja suomen opiskelu säilyy kaikille tarjottavana valinnaisena oppiaineena.

Hallitus uudistaa viranomaisten kielitaitovaatimukset tehtäväkohtaisiksi. Virkamiesruotsi ei ole yleinen kelpoisuusehto, vaan ruotsin kielen taitoa edellytetään vain tehtävissä, joissa ruotsinkielisten palvelujen tuottaminen sitä tosiasiallisesti edellyttää.

Ruotsinkieliset julkiset palvelut järjestetään ensisijaisesti ruotsinkielisten palveluyksiköiden, henkilöstön ja keskitettyjen palvelulinjojen kautta. Valtion ja kuntien velvollisuus turvata ruotsinkieliset palvelut toteutetaan organisaatiotasolla, ei yleisellä yksilövelvoitteella.

Hallitus turvaa ruotsinkielisen koulutusjärjestelmän, mukaan lukien varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja korkeakoulutuksen, erillisellä ja läpinäkyvällä rahoituksella.

Uudistuksella vahvistetaan toiminnallista kaksikielisyyttä, parannetaan palvelujen laatua ja lisätään koulutuksellista valinnanvapautta.

2) Perustuslakivaliokunnan näkökulmasta laadittu arviointi

Perustuslakivaliokunnallinen arvio kieliuudistuksesta

1. Sovellettavat perustuslain säännökset

Arvioinnissa keskeinen on perustuslain 17 §, jonka mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi, ja jokaisella on oikeus käyttää omaa kieltään viranomaisissa.

Perustuslaki ei edellytä, että jokainen viranhaltija hallitsee molemmat kansalliskielet, eikä se velvoita säättämään pakollisesta kielten opiskelusta koulutusjärjestelmässä.

2. Palvelujen järjestämistapa

Ehdotettu malli, jossa ruotsinkieliset palvelut järjestetään ensisijaisesti ruotsinkielisten yksiköiden ja henkilöstön kautta, täyttää perustuslain vaatimukset edellyttäen, että:

- * palvelut ovat tosiasiallisesti saavutettavissa
- * palvelujen laatu ja saatavuus ovat yhdenvertaiset

* järjestämistapa ei muodosta tosiasiallista estettä kielellisten oikeuksien käyttämiselle

Valiokunnan vakiintuneen käytännön mukaan perusoikeudet voidaan toteuttaa organisatorisilla ratkaisuilla.

3. Virkamiesruotsin poistaminen

Yleisen virkamiesruotsivaatimuksen poistaminen ei ole ristiriidassa perustuslain kanssa, mikäli:

- * viranomaisella on tosiasiallinen kyky palvella ruotsiksi
- * kielitaitovaatimukset määritellään tehtäväkohtaisesti
- * ruotsinkieliset tehtävät ovat selkeästi rajattuja ja resursoituja

Valiokunnan näkökulmasta ratkaisevaa on palvelun saatavuus, ei yksittäisen viranhaltijan kielitaito.

4. Koulutuksen kielivaatimukset

Pakollisen ruotsin kielen opetuksen poistaminen ei heikennä perustuslaillisia oikeuksia, koska perustuslaki ei säädi koulutuksen kielisisällöistä. Ruotsinkielisen koulutusjärjestelmän säilyminen turvaa kieliryhmän pitkän aikavälin oikeudet.

5. Johtopäätös

Ehdotettu uudistus voidaan säätää tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Se ei edellytä perustuslain muuttamista, mikäli lainsäädäntöön sisällytetään riittävät takeet ruotsinkielisten palvelujen tosiasiallisesta saatavuudesta.

Valiokunnan näkökulmasta malli on perustuslain kannalta hyväksyttävä ja perustuu vakiintuneeseen perusoikeusajatteluun.

Miten RKP toimii?

RKP:n toiminnasta löytyy johdonmukaisia viitteitä määrätietoisen ministeritaktiikasta, mutta ei näyttöä ennaltatietoon perustuvasta “juonittelusta” yksittäisten päätösten tasolla. Kyse on pikemminkin rakenteellisesta vallankäytöstä ja institutionaalisesta muistista.

1. RKP:n asema suomalaisessa hallitusjärjestelmässä

RKP:n erityispiirre on, että se on:

- pieni puolue (4–5 %)
- lähes aina hallituskelpoinen
- ideologisesti joustava, mutta **kielikysymyksessä äärimmäisen johdonmukainen**

Tästä seuraa kolme asiaa:

1. RKP ei hae *mitä tahansa* ministeripaikkoja
2. Se tavoittelee **rakenteellisesti ratkaisevia salkkuja**
3. Se käyttää niitä **pitkäjänteisesti, ei impulsiivisesti**

2. Ministerisalkut, jotka ovat RKP:lle strategisia

Historiallisesti RKP on pyrkinyt erityisesti:

Opetusministeriö (OKM)

- kielipolitiikka
- opetussuunnitelmat
- kielten pakollisuus / valinnaisuus
- ylioppilaskoe

Oikeusministeriö

- kielilainsäädäntö
- viranomaisten kielivaatimukset
- perusoikeusargumentaatio

Puolustusministeriö (harvemmin, mutta merkittävästi)

- varuskuntarakenteet
- rannikko- ja ruotsinkieliset alueet
- symbolinen ulottuvuus (kuten Dragsvik)

RKP on **harvinaisen tietoinen siitä**, missä asioissa päätös tehdään:

- laissa

- asetuksessa
- OPS-työssä
- virkamiesohjauksessa

3. Dragsvik-tapaus (Stefan Wallin) – poikkeus, ei sääntö

Dragsvik (2012) on hyvä esimerkki, koska se oli **poikkeuksellisen näkyvä ja karkea**:

- Puolustusministeri Stefan Wallin (RKP) ajoi Dragsvikin varuskunnan säilyttämistä
- Sotilaallinen perustelu oli heikko
- Kielipoliittinen ja aluepoliittinen perustelu oli vahva
- Tapa herätti laajaa kritiikkiä, myös hallituksen sisällä

Johtopäätös:

- Tämä ei ollut “ennalta suunniteltu salaliitto”
- Se oli **tilannekohtainen vallankäyttö**, jossa RKP käytti harvinaista tilaisuutta
- Juuri siksi tapaus myös **ylitti hyväksyttävyyden rajan** ja johti Wallinin poliittiseen vahingoittumiseen

RKP oppi tästä sen, että näkyvä voimankäyttö kostahtuu.

4. Opetusministerit ja pakkoruotsi – järjestelmällisempi ilmiö

Toisin kuin Dragsvik, kielipolitiikka on hoidettu **hienovaraisesti ja pitkäjänteisesti**.

RKP:n opetusministereitä:

- Ole Norrback
- Henrik Lax
- Anna-Maja Henriksson (vaikutti myös oikeusministerinä kieliasioihin)

Yhteistä:

- Ei suuria lakeja → **asetuksia, OPS-muutoksia, kokeiluja**
- Ei “uusia pakkopäätöksiä” → **vanhojen rakenteiden palauttamista**
- Ei ideologista retoriikkaa → **hallinnollista normalisointia**

Esimerkkejä:

- pakollisen ruotsin palautuminen yo-kokeeseen (2005)
- A1/B1-kielten aloitusluokkien hienosäätö

- kokeilujen (esim. kielikokeilut) rajaaminen tai ohjaaminen

Tämä ei vaadi ennaltatietoa tulevista hallituspäätöksistä – se vaatii:

- kokemusta
- verkostoja
- virkamiesyhteistyötä
- kärsivällisyyttä

5. Onko kyse “ennaltatietoon perustuvasta taktikoinnista”?

Ei vahvaa näyttöä siitä, että RKP:

- tietäisi etukäteen, mitä hallitus tulee päättämään
- tai että se “junailee kriisejä” saadakseen salkkuja

On vahvaa näyttöä siitä, että RKP:

- tietää, *missä* päätökset lopulta syntyvät
- priorisoi nämä salkut hallitusneuvotteluissa
- käyttää niitä systemaattisesti omien ydintavoitteidensa turvaamiseen

Tämä on **rationaalista pienpuoluestrategiaa**, ei salaliitto.

6. Miksi tämä on onnistunut?

Kolme syytä:

1. **Muiden puolueiden välinpitämättömyys**
– kielipolitiikka ei ole ollut SDP:lle, Keskustalle tai Kokoomukselle ydinasia
2. **Tekninen päätöksenteko**
– OPS, asetukset ja virkamiesvalmistelu eivät herätä huomiota
3. **Perustuslakikortin hallinta**
– RKP tuntee kieliperusoikeudet paremmin kuin vastustajansa

RKP ei ole ennustanut tulevia päätöksiä, mutta se on osannut valita juuri ne ministeripaikat, joissa päätökset tehdään – ja käyttänyt niitä poikkeuksellisen pitkäjänteisesti.

1. **Aikajana:** RKP:n keskeiset ministerisalkut ja niihin kytkeytyneet kieli- ja instituutiopäätökset

2. **Murtomalli:** konkreettinen poliittinen toimintamalli, jolla tämä dynamiikka voidaan katkaista demokraattisesti ja kestävästi

I. AIKAJANA: ministerisalkut → päätösten syntypaikat

1970–1980-luku: perusrakenteiden lukitus

- **Opetusministeriö (RKP useaan otteeseen)**
 - Kansalliskielimalli normalisoidaan koulutuksessa.
 - Ruotsin asema ankkuroidaan opetussuunnitelmiin ja tutkintorakenteisiin.
- **Keskeinen mekanismi:** OPS ja tutkintovaatimukset (ei suuret lakimuutokset).

Opetus: Kun rakenne on olemassa, sitä ei tarvitse puolustaa joka vaalikaudella.

1990–1995: lama ja hallinnollinen hienosäätö

- **Opetusministeri Ole Norrback (RKP)**
 - Perusopetuksen ja lukion uudistukset laman keskellä.
 - Ruotsin aloitusluokkia ja asemaa säädetään hallinnollisesti.
- **Keskeinen mekanismi:** talouskriisin varjo → vähäinen poliittinen huomio.

Opetus: Hiljaiset muutokset onnistuvat kriisiaikana.

2003–2007: yo-kokeen palautus

- **Hallitukset Vanhanen I–II**
- **Opetusministeriön vaikutus (RKP)**
 - Pakollinen ruotsi palautuu ylioppilaskokeeseen (2005).
- **Keskeinen mekanismi:** tutkintoasetukset + asiantuntijaperustelut.

Opetus: Tutkintorakenteet ratkaisevat enemmän kuin perusopetus.

2011–2012: Dragsvik (poikkeus)

- **Puolustusministeri Stefan Wallin (RKP)**
 - Dragsvikin varuskunnan säilyttäminen vastoin sotilaallisia perusteita.
- **Keskeinen mekanismi:** suora poliittinen vallankäyttö.

Opetus: Näkyvä voimankäyttö kostahtuu → tästä eteenpäin paluu hienovaraisuuteen.

2019–2023: oikeudellinen ja hallinnollinen lukitus

- **Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson (RKP)**
 - Kieli- ja perusoikeusargumentaation vahvistaminen.
 - Viranomaisten kielivelvoitteiden korostus.
- **Keskeinen mekanismi:** perusoikeuskehystys, ei koulutuspolitiikan eturintama.

Opetus: Kun perusoikeuskehys on vahva, muut puolueet varovat.

Yhteenveto aikajanasta

RKP:n vaikutus ei perustu yksittäisiin “temppeihin”, vaan siihen, että puolue on toistuvasti hallinnut **päätösten syntypaikat**: OPS, asetukset, tutkintorakenteet ja perusoikeustulkinta.

II. MALLI: miten tämä murretaan poliittisesti

Tämä on **rakenteellinen vastamalli**, ei vastaretoriikka.

1. Hallitusneuvottelumalli: salkkulukko

Punainen linja hallitusneuvotteluihin:

Opetus- ja kulttuuriministeriö sekä oikeusministeriö eivät ole samanaikaisesti RKP:n hallinnassa.

Perustelu:

- Yhdistelmä = kielipolitiikan koko ketju yhdessä puolueessa
- Tämä on demokraattisesti epäterve vallankeskittymä

Toteutus:

- Kirjataan hallitusohjelmaan salkkujen tasapainoperiaate
- Ei kohdistu vain RKP:hen → yleinen vallanjakosääntö

2. Lainsäädäntömalli: OPS-parlamentarisointi

Ongelma: OPS on poliittisesti ratkaiseva mutta demokraattisesti heikko.

Ratkaisu:

- Perusopetuslakiin ja lukiolakiin pykälä:
valtakunnalliset kieltenopetuksen aloitusluokat ja pakollisuudet vahvistetaan eduskunnalle annettavalla selonteolla.

Vaikutus:

- OPS ei enää ole virkamiesten ja ministerin yksityisaluetta

- Sivistysvaliokunta saa todellisen vallan

3. Tutkintorakennemalli: eriytyminen perusoikeuksista

Ongelma: pakollisuus perustellaan perusoikeuksilla.

Ratkaisu:

- Lakiin eksplisiittinen erottelu:
 - perusoikeus = palvelujen saatavuus
 - ei perusoikeus = yksilön oppivelvollisuus tiettyyn oppiaineeseen

Tämä murtaa “pakko = perustuslaki” -argumentin.

4. Seurantamalli: data syrjäyttää symbolit

(Kytkeytyy aiemmin rakentamaasi mittaristoon)

- Ruotsin tarjonta
- Oppimistulokset
- Virkamieskielitaito

→ jos nämä täyttyvät, pakollisuudelle ei ole rationaalista perustetta.

5. Viestintämalli: depolitisoidaan kieli

Avainkehys:

Tämä ei ole ruotsia vastaan, vaan pakkoa vastaan.

- Ruotsi säilyy
- Pakko poistuu
- Vastuu siirtyy valtiolle, ei lapselle

Tämä vie RKP:ltä moraalisen ylivoimallisuuden ilman vastakkainasettelua.

III. Yhden lauseen strateginen ydin

RKP:n vaikutus murretaan vain siirtämällä kielipolitiikka pois ministerisalkuista ja virkamiesvalmistelusta eduskunnan avoimeen ohjaukseen.